

BEŞ YENİ SUMER EDEBİ METNİ

S. N. KRAMER, HATİCE KIZILYAY, MUAZZEZ ÇİĞ

Geçen yüzyıl zarfında humanizme yapılan mühim arkeolojik ilâvelerden birisi de, medeniyet tarihinin en eski edebî gurubu olan Sumer edebî vesikalarının keşfi, tamamlanması ve tercümesidir. 3500 sene kadar evvel çivi yazısı ile yazılmış 4000'den fazla toprak tablet ve parça¹ insanların ilk kaydetmiş oldukları muhtelif cins efsane, destan, ilâhi, figanname, ata sözleri ve küçük edebî yazıları ihtiva etmektedir. İbraniler Tevrat'ı, Yunanlılar İlyada ve Odysa'yı yazmadan çok zaman evvel ne İndo-Avrupaî ne de Samî olan ve ihtimal ki anavatanları Orta Asya çölleri bulunan Sumerliler, ekserisi şiir tarzında zengin ve olgun bir edebiyat yaratmışlardır ki, bu edebiyat bütün eski medeni dünya tarafından kopya edilmiş, tercüme edilmiş ve taklit edilmiştir². Hattâ bunun tesirleri modern insanların ruh ve fikirlerine kadar gelmiş ise de bu tesirlerin nasıl

¹ Krş. S. N. Kramer, *Sumerian Myhtology*, s. 11 v. d. da bu adet takriben 3000 olarak gösterilmişti. Fakat buna şimdi Üniversite Müzesinden 500. (*Journal of the American Oriental Society*, cilt 67, s. 322) ve İstanbul Arkeoloji Müzelerinden takriben 400 adet daha ilâve edilmiştir (bu vaziyette S. N. Kramer'in *Sumerian Literary Texte from Nippur*, s. 8' de bildirdiği gibi İstanbul Müzesinde bulunan Nippur'dan çıkmış Sumer edebî tablet ve parçaları 800 değil 1200 adettir ki, bu da F. R. Kraus'ın çok dikkatli yapmış olduğu Nippur koleksiyonunun kıymetli kataloğundan anlaşılmaktadır). Mamafih şu da unutulmamalıdır ki, her iki müzenin numaralanmış parçalarından bin ilâ bin beşyüz tanesi çok küçüktür. Bundan başka her iki enstitüde de gayet ufak olduklarından dolayı numaralanmamış bir hayli parçacık ta vardır. İhtimal bu küçük parçalardan bir çoğunun fazla bir kıymeti yoktur ve rekonstre edilen metinlere bir şey de ilâve etmeyeceklerdir. Buna rağmen bazıları da şurada burada tek tük bir kelime veya bir cümlenin tamamlanması için faydalı olabilir. Yalnız şu kâfi derecede vazıhtır ki, bu küçük parçaların pratik kıymeti, ancak birçok parçalardan mürekkep tam bir metin meydana geldiği zaman olacaktır. Son olarak Oriental Institute of the University of Chicago ve University Museum of the University of Pennsylvania'nın Müstereken Nippur'da yaptıkları hafriyatta da 400 tablet ve parça ve bir mikdar da parçacık çıkmıştır (hafirin neşredilmemiş raporundan öğrenildiğine göre).

² Krş. S. N. Kramer, "New Light on the Early History of the Ancient Near East" (*American Journal of Archeology* cilt 52, s. 155-16).

ve ne derecede olduğu meselesi ilmî bir araştırma ve münakaşa mevzuu olarak uzun zaman kalacaktır³.

Şimdi Sumer edebî metinleri restorasyonu dâvasında Türkiye ile Amerika mühim, müşterek ve tamamlayıcı bir rol oynamaktadırlar. Çünkü Sumer edebî tablet ve parçalarının büyük bir kısmı 50 sene evvel Pennsylvania Üniversitesi tarafından Sumer kültür merkezi olan eski Nippur şehrinde yapılan hafriyattan çıkmış olup halihazırda bunların ekserisi İstanbul Arkeoloji Müzeleri ile Pennsylvania Üniversitesi Müzesinde bulunmaktadırlar. Bu sebepten bu iki enstitü, bütün dünya bilgin ve humanistlerinin Sumer edebî malzemesinden istifadelerini temin için, onların kopyası ve neşri gibi bir mesuliyetin büyük bir kısmını üzerlerine almış bulunuyorlar⁴. İlk senelerde bazı bilginler vakitlerinin ve çalışmalarının bir kısmını bu işe hasretmişlerdi ki, bunlar: Radau, Poebel, Barton, Lutz, Myhrman, Legrain, Langdon ve bilhassa mükemmel ve uzun bir istikbal için hazırladığı plânı vakitsiz ölümüyle yarıda kalan Edward Chiera'dır⁵. Son seneler zarfında bu işe Dr. Kramer bütün enerjisini temerküz ettirmiştir. O, 1937-39 senelerinde, Türk idarecilerinin gösterdikleri âlicenabane kolaylık sayesinde İstanbul Arkeoloji Müzelerinin Nippur koleksiyonunda bulunan Sumer edebî metinlerine ait 160'dan fazla tablet ve parçayı kopya etmiştir. Bu kopyalar şimdi İngilizce ve Türkçe olarak yazılmış teferruatlı bir mukaddeme ile birlikte neşredilmiş bulunmaktadırlar⁶. Bunu takip eden seneler içinde ise vaktinin büyük bir kısmını Philadelphia Üniversite Müzesindeki neşredilmemiş Sumer edebî metinlerinin kata-

³ Çivi yazısı mütehassısı olmayan okuyucuların Sumer edebiyatının bünyesi hakkında bir fikir edinebilmeleri için bk. *Sumerian Mythology* ve henüz neşredilen Sumer edebî metinlerinin tercümelerini havi (Princeton University Press, 1950) *Ancient Near Eastern Texts* (James B. Pritchard, Editor).

⁴ Çok hususî bir saha olmasına rağmen çivi yazıları araştırmalarında British Müzesi, Louvre, Berlin Müzeleri ile Ashmolean Müzesi gibi enstitülere olan borcumuzu inkâr edemeyiz. Bu Müzelerde bulunan ve Zimmern, De Genouillac, King, Langdon ve Gadd gibi âlimler tarafından kopya edilmiş ve neşredilmiş olan malzeme Sumer edebî vesikalarının restorasyonu için çok kıymetlidir. Bundan başka hem Nippur'daki son müşterek hafriyattan çıkan tabletler, hem de Thorkild Jacobsen'in Sumeroloji üzerindeki derin tetkikleri dolayısıyla bu sahadaki müstakbel çalışmalarda Chicago Üniversitesi şark enstitüsü şüphesiz baş rolü alacaktır.

⁵ Lüzumlu bibliyografya için, bk. *Sumerian Mythology* s. 108 (haşiye 7).

⁶ *Sumerian Literary Texts from Nippur in the Museum of Ancient Orient at Istanbul* (cilt 23, *The Annual of the American Schools of Orient Research*).

loğu ile onlar üzerindeki çalışmalara ayırmıştır. İkinci dünya harbinden biraz sonra, 1946 senesinde tekrar İstanbul'a gelerek üzerinde Sumer destan ve efsaneleri yazılı olan 112 tablet ve parçayı daha kopya etmiştir ki, bunlar da neşir için hazır bulunmaktadır.

Dr. Kramer, bu sene de İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki neşredilmemiş Sumer edebî metnlerinin kopyasına devam edebilmek için Amerika Birleşik devletleri Türkiye Eğitim Komisyonu tarafından Fulbright müdekkik profesör tayin edildi. Müzede neşredilmemiş parçaların hepsi 800 kadardır ⁷. Mamafih bunların 450 kadarı çok küçük parçalar olup halihazırda kıymetleri azdır ⁸. Ekserisi orta ve küçük boyda olan mütebaki 350 adedinin büyük bir kısmı bu sene içinde Dr. Kramer ile Müzenin Tablet Arşivi Mütchassısları olan Hatice Kızılyay (Bozkurt) ve Muazzez Çığ tarafından kopya edilmiştir. Bu 350 tabletin üzerinde yazılmış olan mevzulara gelince: bunlar Sumer edebiyatının bütün şubelerini içlerine alırlarsa da ekserisi atasözleri, küçük edebî yazılar ve ilâhilerden ibarettir. Yeni kopya edilen bu metinlerin, ait oldukları edebî gurupların restorasyonu için ne kadar kıymetli birer malzeme olduğunu, burada arz edilen beş metin gösterecektir ⁸.

Ni. 9695. (Kopya : Hatice Kızılyay) Bu beş metinden birincisidir ve ilâhî şeklinde bir dua olarak isimlendirebileceğimiz bir kompozisyonu ihtiva etmektedir. Esas itibariyle fırtına tanrısı Ninurta için yazılan bir ilâhidir, fakat ilâhinin arasında, milâttan evvel 19 uncu yüzyılın ortalarına doğru İsin sülâlesi beşinci kiralı olan Lipit-İştâr için yapılan dualar da mevcuttur. Metnin iyi anlaşılabilen kısmı muhtasar olarak şöyledir: Ninurta, tanrıça Nintu'nun hususi bir itina ile yarattığı ve ona kahramanlık cesaret ve heybetini bahsettiği bir ulûhiyet olarak medhediliyor. Doğumdan sonra Nintu, onu "babasının intikamcısı" ⁹ olarak Enlil'in Nippur'daki Ekur mabedine götürüyor. Burada ricası üzerine Enlil onun büyük taliini tayin ediyor ki, bu da fırtına ve rüzgârın yardımı ile düşmanlarını

⁷ F. R. Kraus'ın çok istifadeli ve teferruatlı Nippur koleksiyonu kataloguna göre.

⁸ Krş. ORIENTALIA cilt 21, s. 249-50'deki ilk rapor. Muazzez Çığ ve Hatice Kızılyay ilâhilere ait tabletleri, Dr. Kramer'de diğer cins metinleri kopya etmiştir.

⁹ Ninurta bazı edebî kompozisyonlarda "Enlil'in intikamcısı" olarak zikredilmektedir, fakat bu tâbire ait bir efsane henüz bilinmiyor.

mahvetme kudretidir. Bu kısım Lipit-İştar için yapılan iki satırlık bir dua ile nihayet buluyor. Bu duada Ninurta'ya, kiral Lipit-İştar'ın bütün düşmanlarını kendisine boyun eğmeğe mecbur etmesi için rica ediliyor. Metin daha uzun bir dua ile devam ediyor : "Nippur'un hanımı" Ninurta'nın karısı, hergün kocasına Lipit-İştar'a yardım etmesi için söylesin, Ninurta muharebe meydanında onun yanında dursun, Sumer ve Akkad memleketine saadet ve adaleti getiren kirala, düşmanlarına karşı zafer kazandırsın. Kompozisyonun son satırında bizzat eski yazıcı, bu metni "Ninurta'nın *adab*'ı" ismiyle bilinen ilâhi sınıfına ait olduğunu yazmaktadır ¹⁰.

Ni. 4150, (Kopya : Hatice Kızılyay) metinlerin ikincisi dört sütunlu bir tabletin üst kısmının kopyası olup Sumer panteonunun baş tanrısı Enlil için yazılmış oldukça nadir ilâhilerden birisidir ¹¹. İstanbul'daki parça ilâhinin takriben yarısını ihtiva etmektedir. Fakat bu, Üniversite Müzesine ait neşredilmiş bir parça ve Nippur'da son yapılan müşterek hafriyatta bulunmuş dört sütunlu bir tabletin üst kısmı ile tamamen restore edilebilmektedir. Kompozisyon 170 satırdan ibarettir. Burada Enlil çok kuvvetli ve lütüfkâr bir tanrı olarak methediliyor : "o sözü ve kararları değişmez bir tanrıdır; göğün ve yerin bütün tanrıları onun önünde büyük bir acz ile secde ederler; onun Ekur mabedi huşu veren büyük ayın ve merasimlerin evidir; o bütün kontrollerden âridir ve yüzünü

¹⁰ Bu tip kompozisyonlar için Falkenstein'in *Zeitschrift für Assyriologie* cilt 49, s. 80 v. d. indaki mükemmel makalesine bakınız. Falkenstein'in çalışmalarından bahsedilirken, *adab* kompozisyonu VS X 199 II 9 - III 7 ile meşgul olan bütün çivi yazısı mütchassıslarının iştirak etmiş olduğu bir hatayı göstermek ve düzeltmek faydalı olabilir (mezkûr makalenin 86 ncı sahifesinde ve bilhassa haşıye 3 deki gayri memnun görünen izah ile 96, 97, ve 99 uncu sahifelerde mevcut buna ait izahlara bakınız). Bu hata VS kompozisyonundaki tanrı Urař'a aittir. Bu hiçbir suretle tanrı Urař değil, kiral Ur-Ninurta'dır. II 12, 19, 33, 36, 41, 49 ve III 6 ncı satırlarda bulunan ⁴ur (böyle, ⁴IB değil) ⁴ur-⁴nin-urta'nın kısaltılmış şeklidir. Bu, aynı tabletteki daha evvel yazılan ilâhide ⁴lipit-iştar isminin satır I 42'de ⁴li-bi, satır II 8 de li- şeklinde kısaltılmış olduğu gibidir. Tabii olarak kiralın ismi metinde bir defa tam bir şekilde yazılmaktadır, krş. II 24 : ⁴ur-⁴nin-urta-ra mu-na an-dağ; bundan evvelki nasıl, satır aralarında kiral Lipit-İştar için yapılan duaların bulunduğu tanrı An'a ait bir ilâhi ise, bu kompozisyon da tanrı Nanna için yazılan ve içinde kiral Ur-Ninurta'ya ait dualar bulunan bir ilâhidir.

¹¹ Şimdiye kadar neşredilen Enlil'e ait ilâhilerin ekserisi ya muhtelif kirallara ait ilâhi-dualardır, veyahut da *enem* denilen kompozisyonlardır ki, bunlarda Enlil daha ziyade mahvedici bir karakter taşımaktadır.

diğer tanrılar bile göremez; onun kudretli sözü gökden bereket getirir ve toprağa feyz verir; onun karısı ve müşaviri kâinatın kraliçesi güzel ve lütfkâr Ninlil'dir". İnsan ve medeniyet için Enlil'in nasıl bir kıymet olduğu, basit ve histen uzak olmayan müteakıp satırlarla ifade edilmiştir :

Büyük dağ (olan), Enlil'siz,
 Ne şehirler inşa edilecekti, ne müstemleke tesis edilecekti,
 Ne ahırlar inşa edilecekti, ne onların ağılları tesis edilecekti,
 Ne kıral yükselecekti, ne yüksek rahip doğacaktı,
 Ne *mahhu*-rahibi, ne yüksek rahibe koyun-(falı) ile seçilecekti,
 İşçiler ne vali ne nazır olacaktı,
 Nehir--, onun kabaran suları *feyezan* etmeyecekti,
 Deniznin balığı yumurtalarını kamışlığa [koyma]yacaktı,
 Göğün kuşları geniş yeryüzüne yuva [bırakm]ayacaktı,
 Gökde, *toplanan* bulutlar [*rutubetlerini ver*]meyecekti,
 Ovaların güzelliği otlar ve yeşillikler [büyü]meyecekti,
 Tarlada ve çayırda zengin mahsul [çiçek aç]mayacaktı,
 Dağ-ormanlarındaki ağaçlar meyve [ver]meyecekti ¹².

¹² Üniversite Müzesinde bulunan ve Stephen Langdon tarafından PBS X 4 No.10'da neşredilen parça, İstanbul'daki Ni.4150'nin üst kısmıdır. Nippur'da son müşterek hafriyatta bulunmuş olan parçadan da hafriyat müdürü Donald McCown'ın göndermek lütfunda bulunduğu fotoğraf (foto No. 3 : 195) vasıtası ile istifade edilmiştir. Bunlara ilâveten daha evvel STVC 116, Kich C 53, SEM 192 B. de neşredilen küçük dublikat parçalar da vardır.

Bu ilâhi, Louvr ve Üniversite Müzelerinde bulunan ve BASOR No. 88 s. 10 v. d. nda bahsedilen iki eski "katalog" ın 5 inci numarasında kayıtlıdır. Rekonstre edilen metinden (italik yazılan kelimeler, tercümeleleri şüpheli olanlardır) iktibas edilen 108-122 nci satırların (115 ve 116 nci satırlar henüz anlaşılamadığından atlanmıştır) okunuşu müteakıp şekildedir :

108. kur-gal-^den-líl-da-nu-me-a
 uru-^{kl}nu-dù á-dam ki li-bí-ib-gar
 110. túr nu-dù amaš-bi nu-gar
 lugal nu-íl-e en nu-ù-tu-[de?]
 112. lú-maḥ nin-dingir máš-e nu-mu-un-da-[pád]
 erin-na šakanna ugula nu tuku-tuku
 114. íd-da a-gu₄-ù-bi nu-dun-dun...
 ku₆-engur-ra-ke₄ giš-gi-a nunuz nu-mu-ni-ib-[ná-ná]
 117. mušen-an-na-ke₄ ki-dagal-la gúd nu-[mu-ni-ib-uš]
 an-na IM-dirig-sir-ra KA-bi nu-mu-.....
 120. edin-na ka-zal-bi ú šim nu-[mu-ni-ib-BU-BU-dé]
 a-šà-ga še-gu-nu a-kár-ra nu-[mu-ni-in-mú]

Ni. 9801 (Kopya : Muazzez Çığ) üçüncü metin, tanrıça İnanna için yazılmış bir ilâhidir ki, bu uzun zamandanberi bilinen aynı tanrıya ait 2 büyük ilâhinin yanında yer alacaktır. Ne yazık ki, tabletin büyük bir kısmı kırıktır ve tahminen 300 satırdan ibaret olan ilâhinin anlaşılabilen kısmı ancak dörtte biri kadardır¹³. Mamafih anlaşılamayan kırık kısımlar da, ileride çıkacak dublikatların ilâvesi ve bu suretle kompozisyonun restore edilebilmesi için faydalı birer nüve olacaktır.

Dördüncü metin olan Ni. 2461 (Kopya : M. Çığ), beşeriyet tarihinde yazılmış en eski aşk şarkılarından biridir. Fakat bu daha ziyade dinî bir karakter taşımaktadır. Eski yazıcı bunu tanrıça İnanna'nın bir *bal-bal-e'si* olarak bizzat guruplandırmıştır¹⁴. Muhteviyatına göre ihtimalki, yeni yıl günü kutlanırken tanrı Dumuzi'yi temsil eden kıral ile tanrıça İnanna yerine konulmuş bir *lukur*-rahibesinin evlendiği *mukaddes evlenme* merasiminde kıral Şū-Sîn ile evlenecek *lukur*-rahibesi için yazılmış bir şarkıdır¹⁵. Aşağıda bu şarkının biraz şüpheli de olsa tercümesinin ilk tecrübesi yapılmıştır ki, bu tercüme okuyucuya şarkının muhteviyatı, ahenk ve temposu hakkında bir fikir verecektir.

Güvey, kalbimin *sevgilisi*,
 Senin güzelliğin fazladır, bal gibi tatlı,
 Arslan, kalbimin *sevgilisi*,
 Senin güzelliğin fazladır, bal gibi tatlı.

122. giş-ki-mú-a giş-tir(?)-kur-ra-ke, gurun nu-[mu-ni-in-fl]

Anlaşılamayan yerler şunlardır : 111 inci satırda fiilin hal şeklinde oluşu; 119 ncı satırda kelimelerin kat'î taksimi; 121 nci satırda a-kár-ra-nın yeri. 117, 118, 121 ve 122 nci satırlardaki fiillerin tamamlanışı oldukça kat'idir. Diğer edebî metinlerde bu satırların aynı geçtiğinden onlara istinaden tamamlama tapılmıştır; 120 nci satırın tamamlanması kat'î değildir.

¹³ Eski katalogda bu ilâhiler nin-me-şâr-ra ve an-ta-ê-a-ra olarak isimlendirilmiştir, krş. *BASOR* No. 88 s. 10 v. d.; birincisi Üniversite Müzesine ait tabletin dördüncü numarasını, diğeri de Louvre Müzesinde bulunan tabletin 45 inci numarasını teşkil etmektedir (sonuncunun mükemmel bir dublikatı olan Ni. 4363+9802 Hatice Kızılay tarafından kopya edilmiştir).

¹⁴ Krş. Falkenstein, *Die Welt des Orients* (1947), s. 48 v. d. ve Landsberger, *JNES* cilt 8, s. 295, haşiye 151.

¹⁵ Krş. Falkenstein, *Die Welt des Orients* (1947), s. 50.

*Beni teshir ettin, senin önünde titreyerek durayım,
Güvey, senin tarafından yatak odasına götürüleyim,
Beni teshir ettin, senin önünde titreyerek durayım,
Arslan, senin tarafından yatak odasına götürüleyim.*

*Güvey, seni okşayayım,
Benim kıymetli okşayışım baldan hoştur,
Yatak odasında, bal taşırıldıktan sonra,
Senin fazla güzelliğinle neşelenelim,
Arslan, seni okşayayım,
Benim kıymetli okşayışım baldan hoştur*

*Güvey, benden memnun olduğunu,
Anneme söyle, o sana güzel şeyler verecek
Babam, sana hediyeler verecek.*

*Senin ruhun, ruhunun zevklendiği yeri biliyorum,
Güvey, evimizde şafağa kadar uyu,
Senin kalbin, kalbinin memnun olduğu yeri biliyorum,
Arslan, evimizde şafağa kadar uyu.*

*Sen, çünkü sen beni seviyorsun,
Lutfet bana okşayışlarını,
Benim beyim tanrım, benim beyim hâmim
Enlil'in kalbini memnun eden Şū-sîn'im
Lutfet bana okşayışlarını*

*Senin bal gibi iyi yerin, koy üzerine el(ini),
Uzat elini üzerine bir gişban-elbisesi gibi,
Tut elini onun üzerine bir gişban-sikin-elbisesi gibi.*

İnanna'nın bal-bal-e şarkısıdır ¹⁶.

¹⁶ İtalik kısımlar tercümelemleri şüpheli olanlardır. Sumerce metin mütâakip şekildedir :

mu-ti-in šà-mà mu-lu [ki-ig-ga]. . . .
 ħi-li-zu ám-zé-ba-ám lâl-àm ku₇-ku₇-da
 gi-ru šà-mà mu-lu ki-ig-ga. . . .
 ħi-li-zu ám-zé-ba-ám lâl-àm ku₇-ku₇-da
 5. en-KU-en IM-mà du₆-mu-u₆-ši-gub
 mu-ti-in ga-ba-e-da-kar ki-mu-ná-da-šè
 en-KU-en IM-mà du₆-mu-u₆-ši-gub
 gi-ru ga-ba-e-da-kar ki-mu-ná-de-šè
 mu-ti-in ám-zé-zé-ba du₆-mu-u₆-ag

Ni. 9804 (Kopya: S. N. Kramer) takdim edilen metinlerin sonuncusudur. Bu, 8 sütunlu bir tablet olup, orijinal olarak 180'den fazla atasözü ve vecizeyi havi bir "kitap" halindedir. Fakat tablet o kadar kıricktır ki, bu yüzden üzerinde yazılı darbı mesellerden ancak çok az bir kısmı mevcuttur. Buna mukabil çok şükür ki, bu hususî atasözü koleksiyonu Nippur mekteplerinde oldukça umumileşmişti. Bunun için Nippur hafriyatından çıkmış olup İstanbul Müzesi ile Üniversite Müzesinde bulunan bu mevzua ait en az 24 dublikat ve muktebes parça tesbit

10. zé-ba-kal-la-mu lâl-e da-am-e-ga
 é-ki-ná-a lâl-PÚ-dug₄-ga-ba
 ħi-li-ám-zé-ba-zu ga-ba-ħúl-ħúl-en-dè-en
 gi-ru ám-zé-zé-ba du₅-mu-u₈-ag
 zé-ba-kal-la-mu lâl-e da-am-e-ga
15. mu-ti-in ma-ra ħi-li mu-e-kar
 ama-mu-ra dug₄-mu-na-ab IM mu-ra-ab-zé-èm-e
 ad-da-mu-úr ám-ba-ba mu-un-ba
 ħur-šag₆ ki-ħur-šag₆-ga-bi mu-zu
 mu-ti-in u₄-te-en-šè é-me-a ná-a
20. šà-za ki-šà-ħúl-bi mu-zu
 gi-ru u₄-te-en-šè é-me-a ná-a
 za-e ma-a-ra ki mu-e-ág-a-ta
 gi-ru ma-a-ra ám-zé-ba-zu nu-uš-mu-e-a-ag-e
 ù-mu-un-dingir-mu · ù-mu-un-^dlama-mu
25. ^dšu-zuen šà-^dmu-ul-líl-lá-ke₄ ba-zé-bé-en-na-mu
 ki-ze-ba-zu nu-uš-mu-e-a-ag-a
 ki-lâl-gim-zé-ba-zu šu nu-uš-mu-e-tag-ge
 tug-giš-ba-an-gim šu túm-ma-ni
 tük-giš-ba-an-si-ki-na-gim šu-DAR-DAR-ma-ni
30. bal-bal-e-^dinanna-kam

Şiir beklenildiği gibi emesal lehçesinde yazılmıştır. 1 ve 3 üncü satırlardaki "sevgili" kelimesinin tercümesi oldukça şüphelidir. Tercümede, *ki-ag-ga* yerine kullanılmayan bir *ki-ig-ga* (krş. ihtimal *SRT* 31, s. 18) yazıldığı onu da bir *me-en* (mamañih satır 3'deki bakiyeler *ME* işareti gibi görünmüyor) takip ettiği tahmin edilmiştir. Diğer bir imkân da mevcuttur : meselâ : *IG*, *ig-kid* "açmak" fiili ve *GA* da müfret birinci şahıs temenni edatı olabilir; Çünkü 6, 8 ve 12 nci satırlarda emesal lehçesinde olmasına rağmen (ihtimal bir labial onu takip ettiğinden) *da* yerine *ga* kullanılmıştır. 3, 8 ve mütaakıp satırlardaki *gi-ru* bir sâmi muktebes kelime olabilir. 5 ve 7 inci satırlardaki *en-KU-en*'in "gönlümü teshir ettin" şeklindeki tercümesi, bunu, gramer bakımından sonunda birinci şahıs akuzatif eki *en* bulunan (*i*-)e-en-dib-en şeklinde kabul edilerek yapılmıştır. 5 ve 7 nci satırlardaki "titreyiş" in tercümesi de çok şüphelidir; zira *IM-ma'* in tam tercümesi "benim korkumda" dır. 7 ve 9 uncu satırlardaki *du₅-mu-e-si-gub* da bulunan *du₅*, emesal lehçesinde müfret birinci şahıs temenni edatı olan *da* yerine yazılmıştır, çünkü arkasından *mu* gel-

edilebilmektedir¹⁷. Bunun neticesi olarak bu kitaba ait 55 atasözünü hemen hemen tam olarak meydana çıkarmak mümkündür. Diğer 80 veya ona yakın adedin de büyük kısımları restore edilebilir. Fakat büyük güçlük Sumer darbimesellerinin tercümesindedir. Çünkü bütün dünyadaki darbimeseller ve vecizeler çok kısa ve girift ifadelerden müteşekkildir; bunları anlamak için herhangi bir rehber olmadığı gibi kontrol için mevzuda bir irtibat da yoktur. Bunun için bir tecrübe kabilinden tam olan 48 aded atasözü müstakilen bunlarla meşgul olan bazı âlimlere gönderildi¹⁸. Bu vaziyette ekseyriyet itibariyle tercümede büyük bir ihtilâf çıktı ise de 12 tanesinin tercümesinde tam bir anlaşma olmuştur ki, bunların tercüme ve transliterasyonları burada takdim ediliyor :

1. níg-gú-kud-kud-du gú nam-bí-kud-du
Evvence boynu kesilenin boynunu kesme.
2. ^dnin-giš-zi-da-ra ga-ti na-an-na-ab-bé-en
Ningışzida'ya (bir yer altı tanrısı) "beni yaşat" deme.
3. níg-ku₆-lam-ma dingir-ra-kam šu-tu-tu nu-ub-zu
Belâ allahlandır, o önlenemez (tam tercüme: o mâni olan (?) el bilmez).
4. níg-pàd-da-zu nu-ub-bé-en
níg-u-gú-dé-a-zu ab-bé-en

mektedir. 6 ve 8 inci satırlarda fiilin mutad olmayan yeri şiir içinde olmasından dolayıdır. 9 ve 13 üncü satırlarda bulunan *du₅* için biraz önce verilen izahata müraعات ediniz. 10 ve 14 üncü satırların ilk kelimesi, tesadüfen yazılmamış bir *ám* varmış gibi tercüme edilmiştir; *da-am-e-ga* nın grameri bünyesi ve mânası ("daha hoştur" şeklinde tercüme yalnız bir tahmindir) pek kat'î değildir; başda bulunan *da* emesal olduğu için *ga* yerine yazılmış olabilir ki, bu takdirde *dam-e-a-ga* mânası bilinmeyen bir fiildir. 11 inci satırda *lâl-PŪ-dug₄-ga-ba* nın tercümesi muhteviyata dayanarak tahmini yapılmıştır. 16 ncı satırdaki *IM* in tercümesi de açık olarak ona muvazi olduğu görülen satır 17 göre yapılmıştır. 18 inci satırın ilk kelimesi (*hur-šag₅* yerine) *hur-za* olarak tercüme edilmiştir, çünkü satır 20'de ona muvazi görünen bir *šâ-za* vardır. 23 ve 26 ncı satırlardaki *nu-uš* için bk. Falkenstein *ZA* cilt 60, s. 8; 26 ncı satırın sonunda *e* yerine *a* gelişine ve aynı satırın başında *ám* yerine yanlış olarak yazılmış gibi görünen *ki* ye dikkat ediniz (krş. satır 23).

¹⁷ Bunlar; Ni. 3803, 3877, 4085, 4172+4173, 4209, 4439, 4594, 5028, 5102, 5246, 9769, 9804, 13197, *SLTN* 146 (Hepsi İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesinde) ve CBS 13852, 13854, 14009, 14023; *UM* 29-10-50, 29-13-504, 29-15-85; N 3054; *STVC* 5, 7 (hepsi Philadelphia Üniversite Müzesinde).

¹⁸ Bu tecrübeye iştirak eden âlimler şunlardır : Falkenstein, Gadd, Jacobsen, Jestin, Kraus, Lambert, Van der Meer ve Witzel.

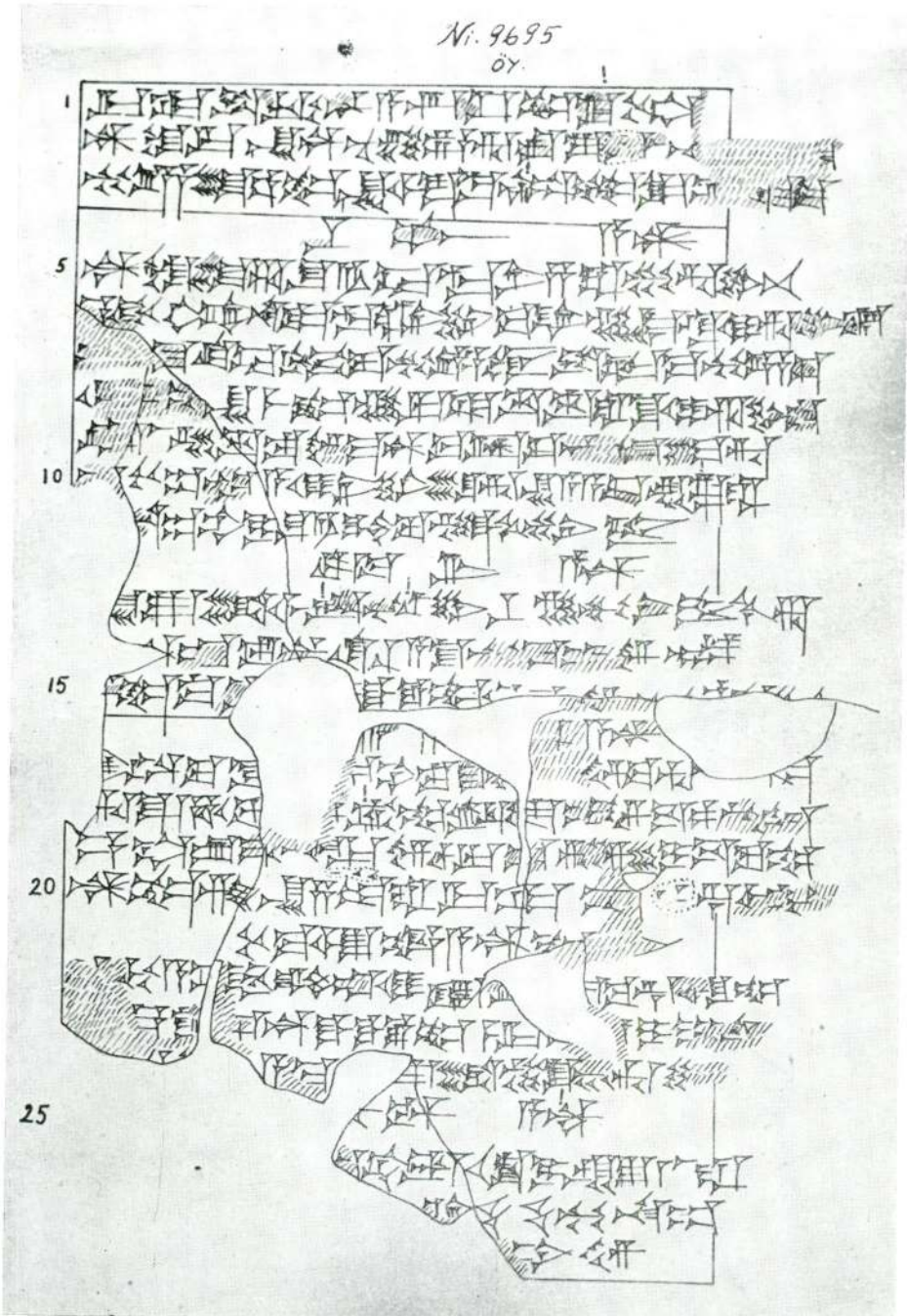
Bulduğunu söyleme,
Yalnız kaybettiğini söyle.

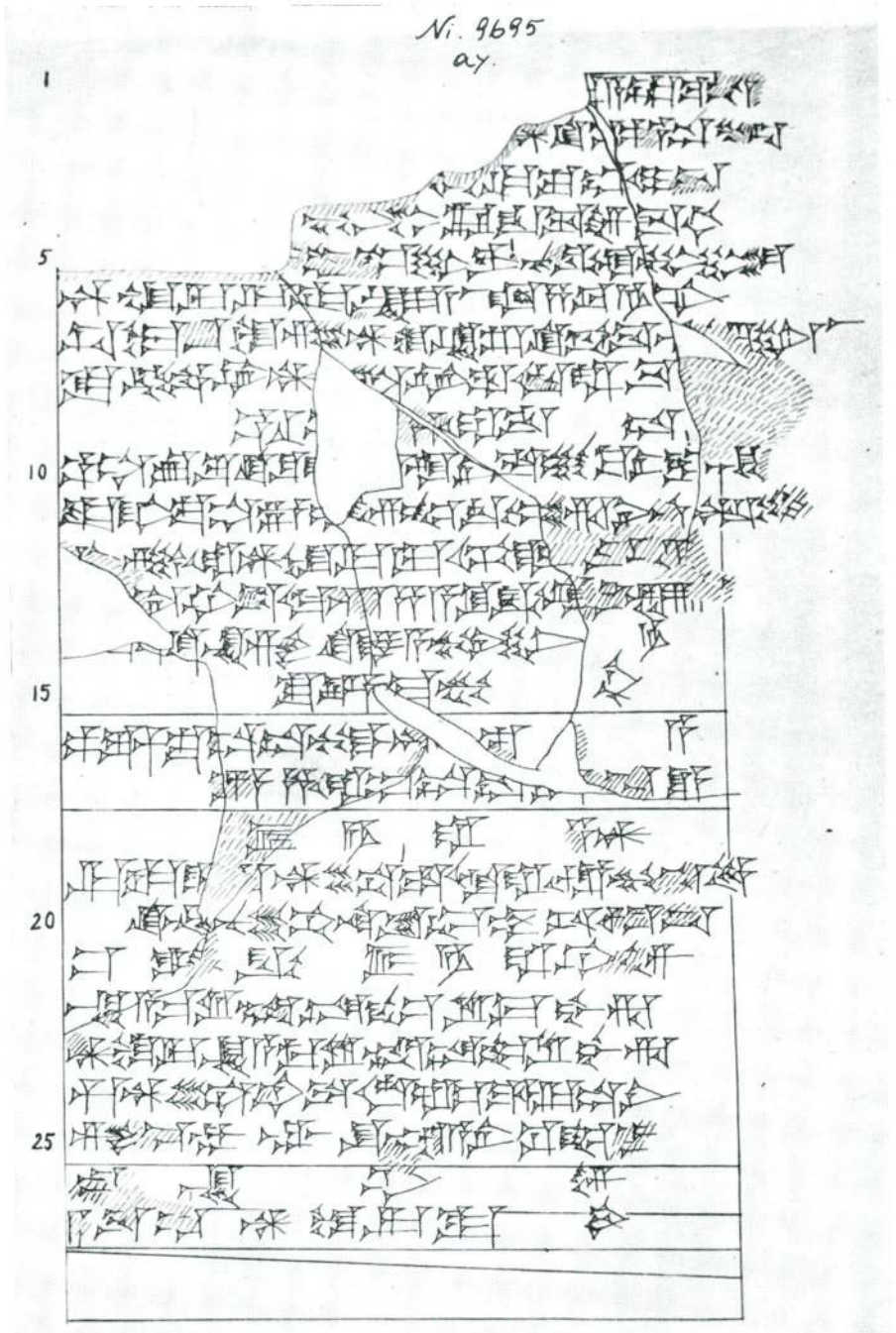
5. níg-ga bur₅-re ki-tuš nu-pàd-dè-da
Mal, yuvası olmayan uçan kuşlara benzer
6. níg-u₄-de-kú ur-re ba-gar
níg-ur-re-kú u₄-dè ba-gar
Günün (=zaman?) kaybettiği şey düşmana atfedilir,
Düşmanın kaybettiği şey de güne atfedilir.
7. níg-igi-nu-du₈-a-gim mu-un-ag
o bir kör adam gibi hareket eder.
8. ukú ħa-ba-TIL nam-ba-da-ti-le (?)
ninda ì-pàd mun nu-pàd mun ì-pàd ninda nu-pàd.
é ì-pàd amaš nu-pàd amaš ì-pàd é nu-pàd
Fakir adamın *ölmesi yaşamısından iyidir* ¹⁹.
Ekmeği olursa tuzu olmaz, tuzu olursa ekmeği olmaz,
Evi olursa ağılı olmaz, ağılı olursa evi olmaz ²⁰.
9. uru én-bi nu-tar-re a
s₁₂-suk₇-bi dam-kár-àm
Kontrolsüz bir memleketin kontrolörü tüccardır.
10. igi-íl-la-zu dam tuku-ba-ni-ib
šà-ge-guru₇-zu dumu tuku-ba-ni-ib
İntahap ettiğin kadını al,
İstediğin çocuğu yetiştir.
11. dam-nu-gar-ra é-a-ti-la
á-sìg á-sìg-e dirig-ga-àm
Evde *huçursuz* bir kadın,
cinlerden daha fenadır.
12. dumu-si-nu-sá ama-ni na-an-ù-tu
dingir-ra-ni na-an-dím-dím-e
Huysuz bir çocuğu annesi doğurmamalı,
Tanrısı yaratmamalı.

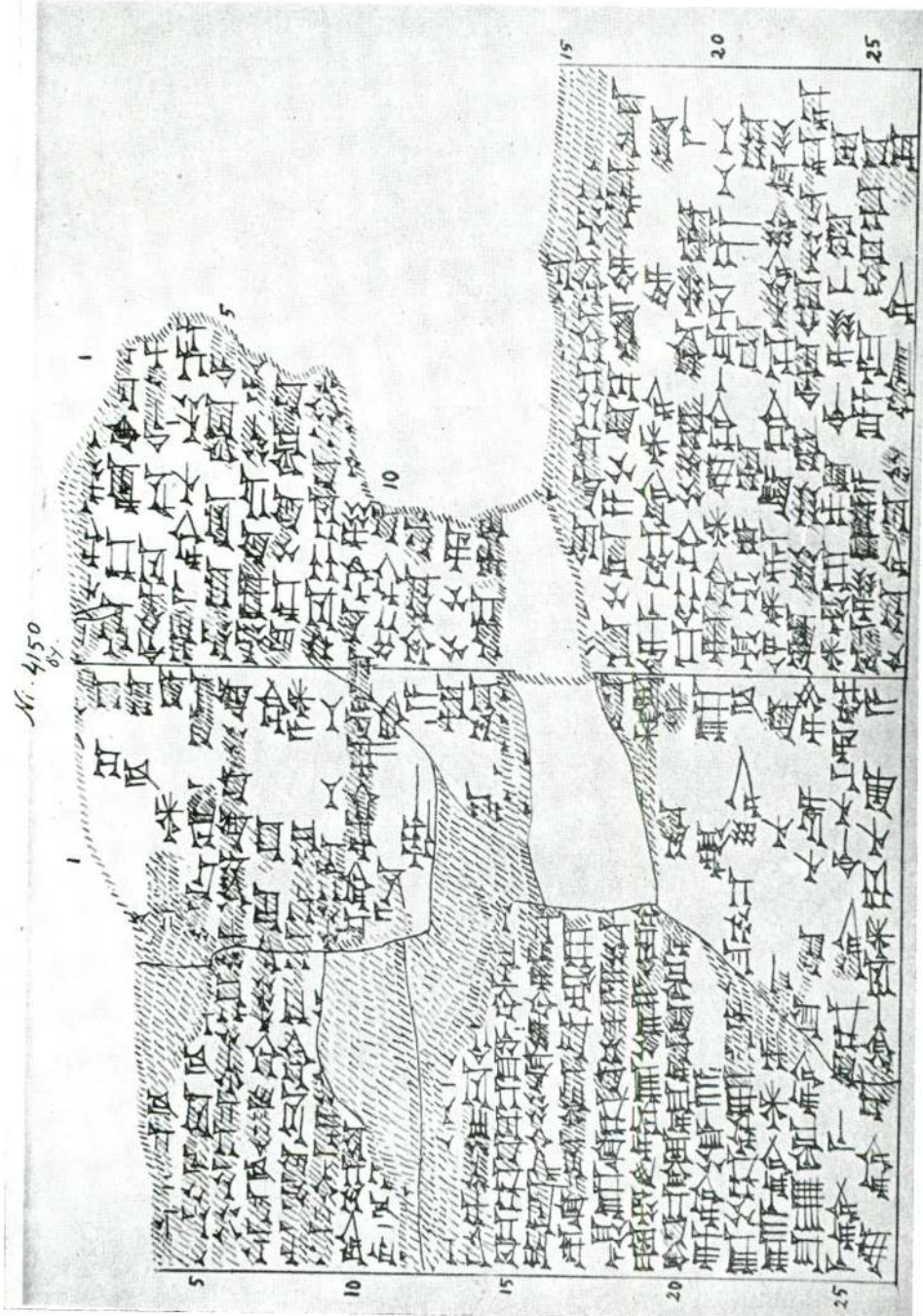
¹⁹ Tam tercümesi ihtimal "Fakir adam, ölsün, yaşamasın." dir.

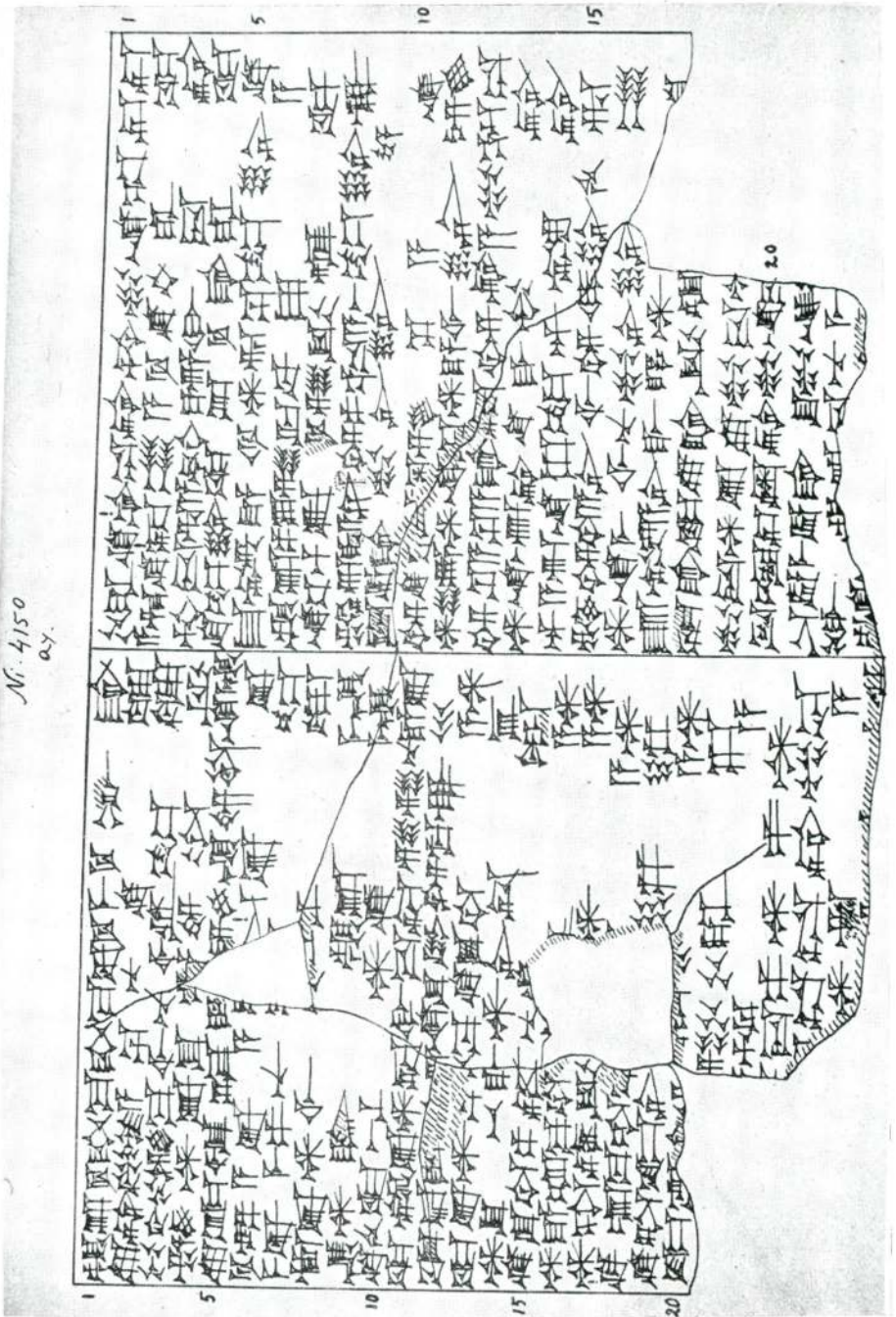
²⁰ Atasözü burada sona ermiyor (metin kırık), fakat aynı şekilde bir veya daha fazla satır devam etmiştir.

Ni. 9695
07.

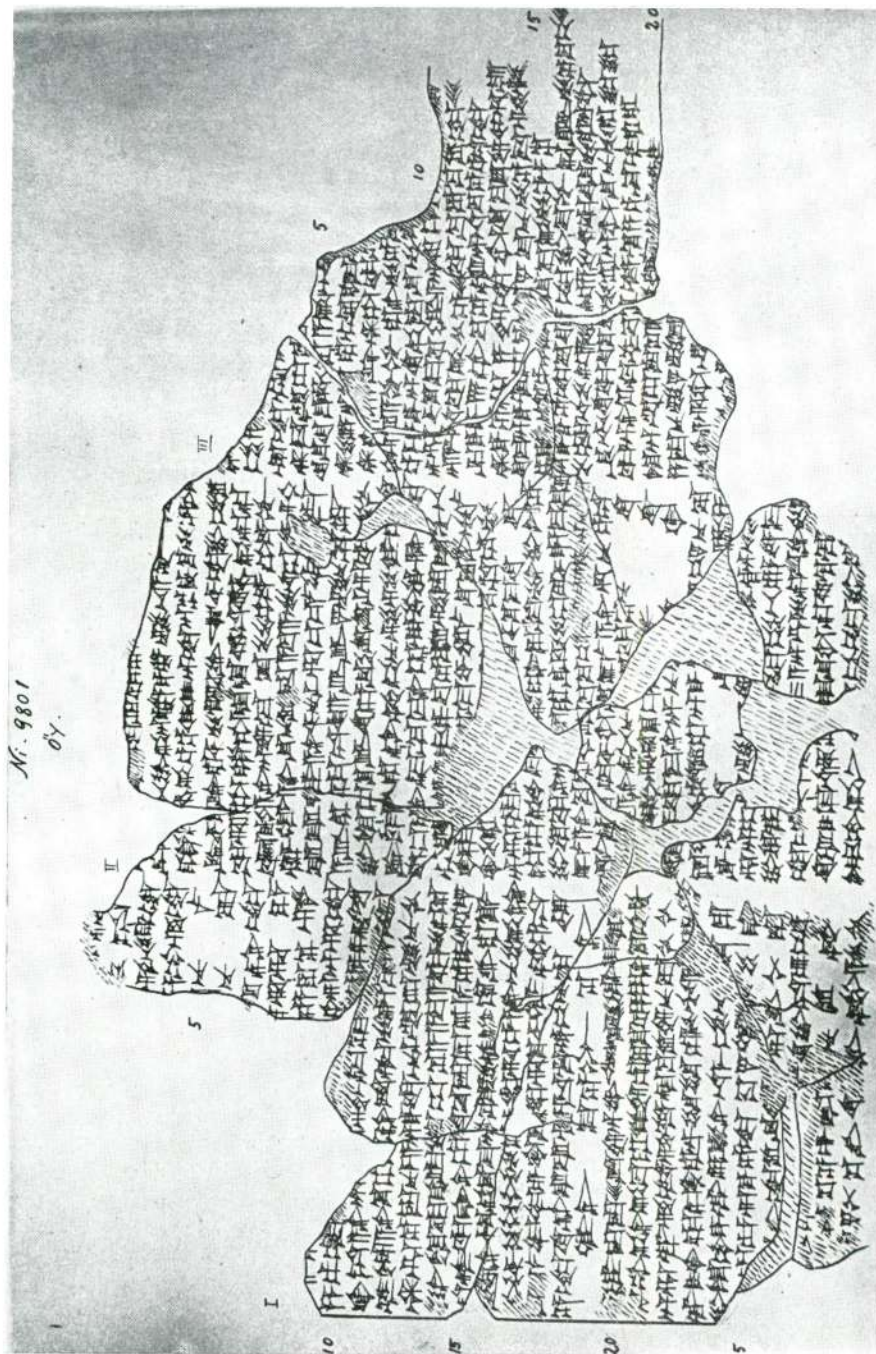

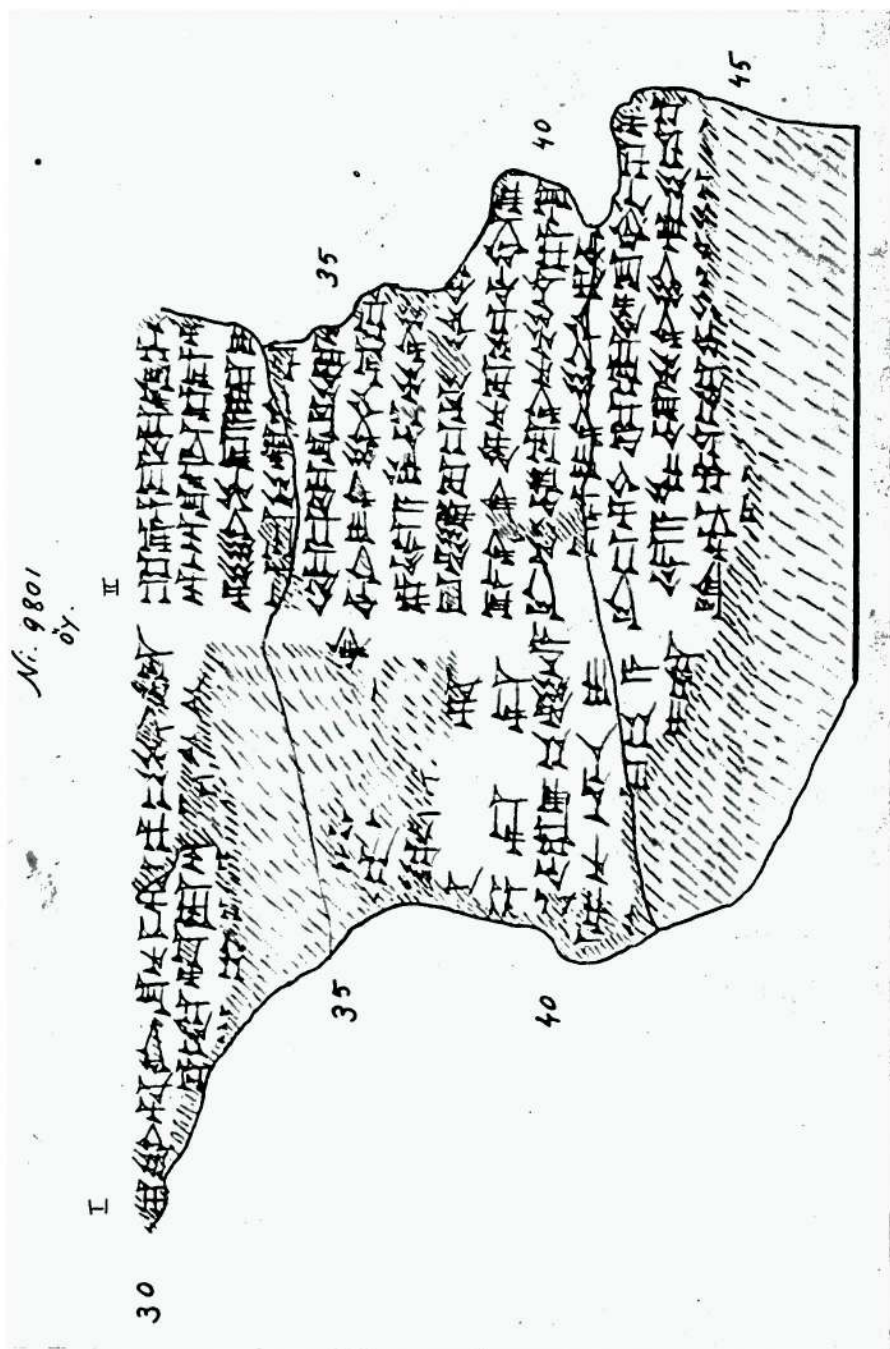

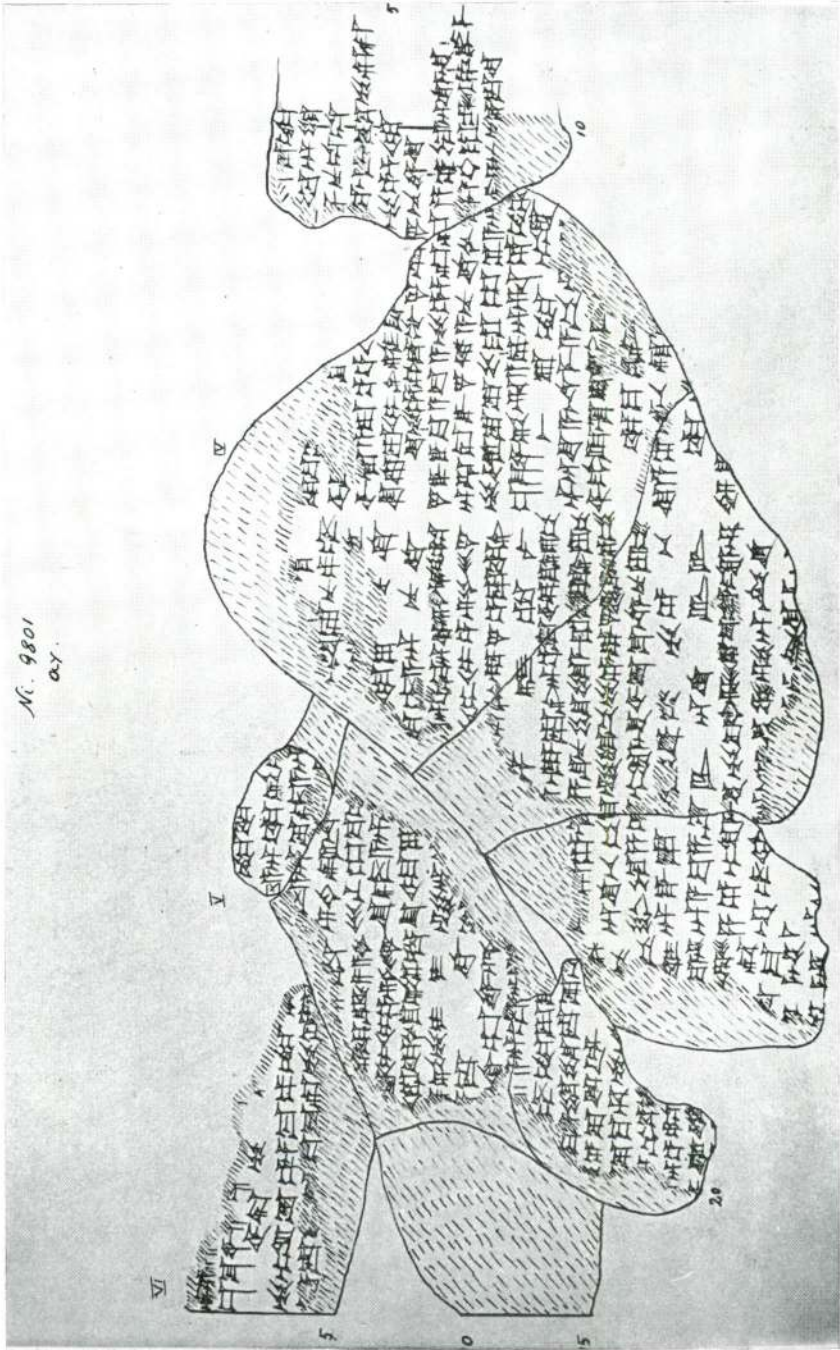

N. 4150
ay.

N. 9801
a.v.

Ni. 2461

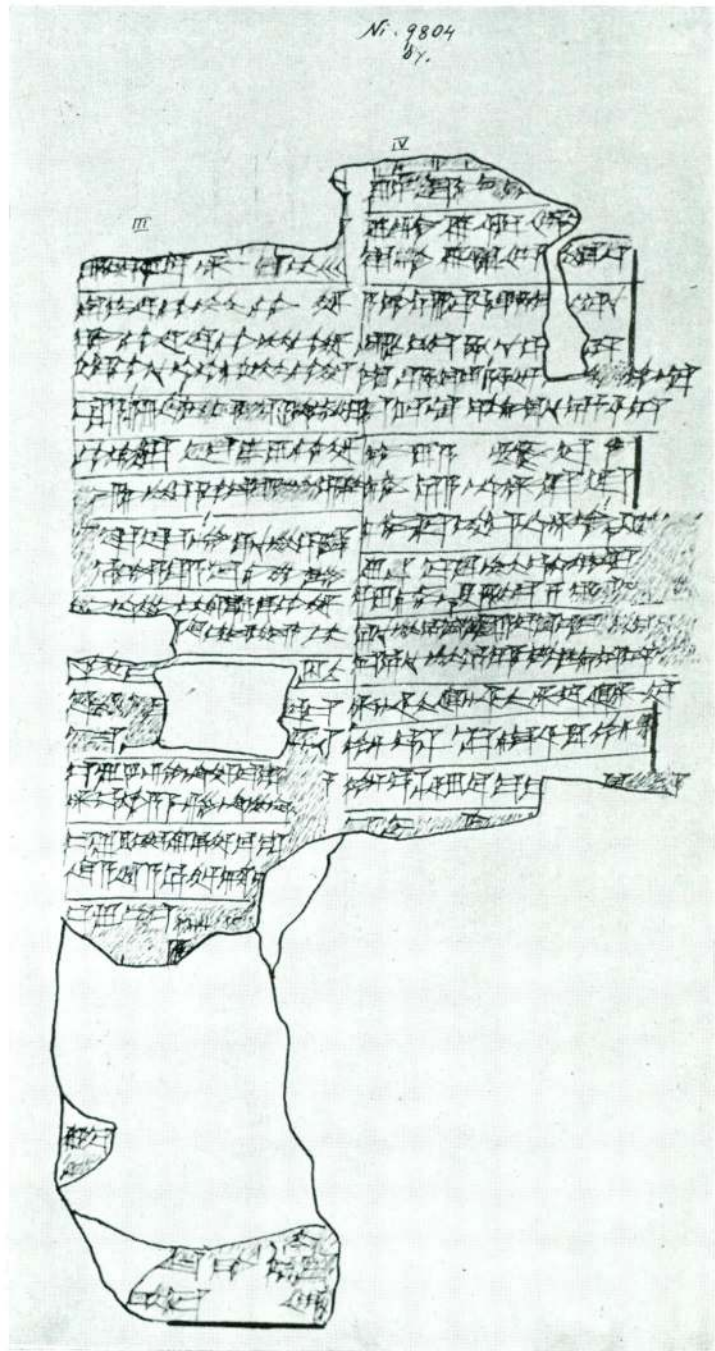
dy.

5
 10
 15
 20

dy.

25
 30

Ni. 9804
ay.

VI

V

